

דעייל נורא לקיניה (פי' עורב שהכניס את האור לקינו), אמר להם אחים אתם, אברו לו הן, ולמה לא נכנסתם כולכם בפילי אחד, אמרו לו שכן צונו אבינו (קלפ) טפני עין, אמר להם חי פרעה כי מרגלים אתם (נלגשית מד טו), (קמ) כשהיה נשבע לשקר היה נשבע בראשו של פרעה, (קמא) למה הדבר דומה, לאשה שנגבה שה מהעדר וברחה, והיה הרועה רץ אחריה, הלכה לביתה וכיסתו בבגד, אמר לה הרועה ראית שה אחד, אמרה לו נהא אוכלת לשבע חיה פרעה, ויאמרו אליו אדוני ועבדיך באו לשבור אוכל (סע סע), אמר להם תדעו שאתם מרגלים, למה הייתם הולכים ומחזירים בכל המדינה, אמרו לו אח היה לנו ומכרנוהו לעבד, ומשעה שמכרנוהו אבינו וישב ומתאבל עליו, ויורדנו והכסף בידינו, (קמב) לומר בכל מקום שאנו מוצאים אותו אנו פודים אותו, אמר להם אדם שמוכר דבר יכול לחזור בו, אמרו לו לכך ירדנו, וכפלים בידינו לפדותו, אמר להם ואם אינו מבקש למוכרו, אמרו לו אפילו אנו נשרפים עליו אין אנו זזים עד שנפדה אותו, אמר להם הוא אשר דברתי אליכם לאבר מרגלים אתם (סע סע יז), בה עשה ויקח מאתם את שמעון (סע סע כז), אמר אסרני והשליכני לכור, אף אני אוכר אותו, מה עשו טענו והלכו אצל אביהם, ויגידו לו את כל הקורות אותם, אמר להם לכו שברו לנו מעט אוכל (סע מד ג), אמר לו יהודה, העד העיד בנו האיש לאבר לא תראו פני וגו' (סע סע ז), אמר להם לא אשלח את בנימן אפילו אהרג, אמרו לו טוב לך לאבד נפש אחת ולא שבעים, מה עשה נתן להכ את בנימן, והתחיל להתפלל עליהם ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש, לפי שאמרו דבר האיש (סע מד ז), לפיכך אמר הוא לפני האיש: ד"א ואל שדי. מדבר בישראל ובגלותם יתן לכם רחמים, (ונתן) [ויתן] אותם לרחמים לפני כל שוביהם (תהליס פ טו): ושלה לכם. הנה אנכי שולח לכם (מלאכי ג טז): את אחיכם. שלפנים מנהר סמבטיון: אחר זאת בנימן. אלו שבט יהודה ובנימן, באותה שעה נאמר שירה [שנאמר] ובאו והגנו בכרום ציון ונהרו אל טוב ה' על דגן ועל תירוש ועל יצהר ועל בני צאן ובקר והיתה נפשם כגן רוה ולא יוסיפו לדאבה עוד (ימימי לא יא): חסלת פרשה מקץ

פרשת ויגש

[א] ויגש אליו יהודה וגו' (נלגשית מד יח). זש"ה עיר קטנה ואנשים בה מעט וגו' (קהל ט יד). ומצא בה איש מסכן (וחכם) [חכם] וגו' (סע סע טו), (א) כהו, הפסוק הזה נאמר בכל הדורות, (ב) עיר קטנה זה הגוף, ואנשים בה מעט, אלו מאתים וארבעים ושמונה אברים [שיש באדם], ובא עליה מלך גדול זה יצר הרע, שהוא

הערות ותקונים

רומי ובכ"י פארמא, רק מלת "פיי" ליתא סס, ובכ"י פארמא הגי' ערב שהכניס האש לקינו, ובכ"י רח"ס לא מנאל זה, רק משל עורבא דעייל נורא לקינו: (קלפ) מפני עין, וכ"ה בלקח טוב, ור"ל מפני עין הרע, וכן כהוב מפורש בכ"י רומי, ובכ"י רח"ס ובכ"י פארמא מפני עין רעה: (קמ) כשהיה נשבע לשקר היה נשבע בראשו של פרעה, וכן בכ"י פ"א אוח ז' ומובא בילקוט מקץ רמז קמ"ח, בואת תבטח חי פרעה, נשבע שהיה מבקש לשבע לשקר היה נשבע בחי פרעה וכן מובא ברש"י עה"ת ובלקח טוב: (קמא) למה הדבר דומה לאשה שנגבה שם מהעדר וברחה. בכ"ר סס אמר ר' לוי משל לגדי שברח מן המרעה ונכנס אלל אשה חלומה מה עשתה עמדה ושחפתו והפשיטתו ונהגתו בתוך המטה וכסת עליו סדין, אהון צעין ליה מן גבה אמרה כי תחא ההיא אהתא מנשכא מבשעריה דדין ואלכלה אס ידע ציה. ומובא בילקוט סס בשם ב"ר ובהשמיט צעל המשל, גם הכר סס המלח "מה עשתה עמדה ושחפתו והפשיטתו ונהגתו בתוך המטה", וכן מובא בלקח טוב כל המשל בלשון עברי: (קמב) לומר בכל מקום שאנו מוצאים אותו אנו פודים אותו. עיין ב"ר פ"א אוח ז', ובפרש"י על ההורה, ובלקח טוב (מקץ מד יג) ובכ"ר וצילקוט הוא בלשון הרמי, ובלקח טוב הביא בלשון עברי: (א) מהו הפסוק הזה נאמר בכל הדורות. כ"ה בכ"י פארמא גם בכ"י רח"ס, ובכ"י רומי מהו כן, אלל הפסוק הזה נאמר בכל הדורות: (ב) עיר קטנה זה הגוף. וכל"ה בבבלי נדרים דף לב ע"ב בשם ר' רמי בר אבא. וצמקוס אלו רמ"ח אברים איהא שם אילו אברים, וכן סיים סס ומלט הוא את הכיר כהממוז וז השוכה ומעשים טובים. וצק"ר פ"ט בפסוק ומנאל זה איש מסכן אות ח' אלהי שהיה הכנה דרשות

גדול מיצר טוב, שלש עשרה שנה ויום אחד, ויצר הרע אומר נאכל ונשתה, ונעשה כל תאוותינו, ויצר טוב אומר לא נאכל ולא נשתה אלא נעסוק בתורה, (ג) ושומעים ליצר הרע, למה שהוא גדול מכולם, ובנה עליה מצודים גדולים (קבלת פ"ד), אלו הן עונות וחטאים, ומצא בה איש מסכן וחכם זה יצר טוב, ומלפ הוא את העיר בחכמתו, ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא (ס), שאין שומעין ליצר טוב לפי שהוא קטן, ומי ששומע ליצר טוב אשוריו, (ד) שנאמר אשור משכיל אל דל וגו' (מגילת מל"ג): (ה) ד"א עיר קמנה, זה העולם, ואנשים בה מעט, זה דור המבול, ובא אליה מלך גדול, זה מלך מלכי המלכים הקב"ה, ובנה עליה מצודים גדולים, שנאמר והנני משחיתם את הארץ (בראשית י"ג), ומצא בה איש מסכן וחכם, זה נח, ומלפ הוא את העיר בחכמתו, בא אתה וכל ביתך אל התבה (ה' ס), ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא (קבלת ס), ד"א עיר קמנה זה המדבר, ואנשים בה מעט זה דור המדבר, ובא אליה מלך גדול זה הקב"ה, ובנה עליה מצודים גדולים אימתי בשעה שעשו ישראל את העגל, מוח כתיב הרף ממני ואשמידם (דברים ע"ד), ומצא בה איש מסכן וחכם, זה משה הצדיק, שנאמר עיר גבורים עלה חכם (משלי כ"ב), ומלפ הוא את העיר בחכמתו, שנאמר למה ה' יחרה אפך בעמך (שמות לג"ה), ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא, אמר הקב"ה אם אדם לא זכרו אני זוכרו, שנאמר ויזכרו אלהים את נח (עברו) [עמו] (שפי"ה ס"ה): (ז) ד"א עיר קמנה, זה מצרים. ואנשים בה מעט אלו אחי יוסף, ובא אליה מלך גדול זה יוסף, ובנה עליה מצודים גדולים, א"ל מרגלים אתם, ומצא בה איש מסכן וחכם זה יהודה, ומלפ הוא את העיר בחכמתו, ויגש אליו יהודה: [ב] ד"א ויגש אליו יהודה. (ח) זש"ה מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונות ידלנה (משלי כ"ט), מים עמוקים עצה בלב איש, זה יוסף, כל מה שהיה יוסף חכם, בא יהודה ונצח אותו, שנאמר ויגש אליו יהודה, למה הדבר דומה, לבור שהיה עמוק ולא היה אדם יכול לירד בו, בא אחד שהיה ערום והביא חבל גדול והגיע למימיו ודלה ממנו, כך יוסף היה עמוק, ובא יהודה ודלה ממנו: [ג] ד"א ויגש אליו יהודה. זש"ה אחד באחד יגשו ורוח לא יבא ביניהם (איוב מ"ח), זה יהודה ויוסף, שכל מה שנתגאה יוסף בא יהודה ונצח אותו, שנאמר ולא יכול יוסף להתאפק (בראשית מ"ח), למה היו דומין, לשור שהיה יוצא והיו כל החיות בורחות מפניו, והיה בועט לזה ומנגח לזה, ובא האריה ולא עמד לפניו, אלא נראה הארי ובקשו לשור ולא נמצא, כך יוסף נמשל בשור, שנאמר בכור שורו הדר לו (דברים לג"ו), והשבתים נמשלו לחיות, והיה יוסף מתגאה עליהם ומבעט אותם, ויתגבר אליהם, ומנגח לזה, ויקח מאתם את שמעון, לא עשה, אלא כיון שיצא

הערות ותקונים

דרשות על הכתוב הזה סיים ד"א עיר קמנה זה הגוף והנפש בה מעט אלו אנחנו וצא אליה מלך גדול זה יצר הרע ולמה הוא קרא ליצר הרע גדול שהוא גדול מיצר טוב שלש עשרה שנה, וסבב אותה וצנה עליה מצודים גדולים כיוון קמון, ומלא בה איש מסכן וחכם זה יצר טוב, למה קראה אותו מסכן שאינו מאי בכל הנביות ואין רובן של נביות ושומעין לו, ומלפ הוא את העיר בחכמתו שכל השומע ליצר טוב נמלט, אמר דוד, טוביה למען דשמע ליה ה"ד אשרי משכיל אל דל. ואדם לא זכר אמר הקב"ה אחון לא אדכרתוניה אלא מדבר ליה והסירתי את לב האבן מבשרם וגו'. (ג) ושומעים ליצר הרע. ל"ה גם כ"י רח"ס וכו' פארמא, וככ"י רומי למי האברים שומעים ליצר הרע: (ד) שנאמר אשרי משכיל אל דל. עיין ויקרא רבה ריש פל"ד: (ה) ד"א עיר קמנה זה העולם כו'. מובא במדרש ב"ר פל"ג אות ב' וזקב"ר שם בפ' עיר קמנה, ועיין גם בלגדת בראשית פט"ח אות ב': (ו) ד"א עיר קמנה זה המדבר. מובא בילקוט קבלת רמז תתקפ"ט בשם התנחומא. וזילקוט שם הביא בתחלה המאמר שלאחריו ד"א עיר קמנה זה מצרים, ועיין בלגדת בראשית פט"ח אות ג': (ז) ד"א עיר קמנה זה מצרים. מובא בילקוט שם בשם התנחומא בהתחלתו, ועיין בקב"ר שם אות ג' מלא המאמר בקבלת שינויים ע"ש, ועיין בלגדת בראשית שם, וככ"י מינענע (בית המדרש ח"ו ע"ד 16) העתיק רק המאמר האחרון הזה ד"א עיר קמנה עד סוף אות א': (ח) זש"ה מים עמוקים. ככ"ר פל"ג אות ד' ומובא בילקוט משלי רמז תתקפ"ט בספוק מים עמוקים בשם ב"ר, ד"א ויגש אליו יהודה כתיב מים עמוקים ענה בלב איש [משל למה הדבר דומה] לנאר עמוקה מלאה טון והיו מימיה

הארי, גור אריה יהודה (נחלשית מע ט), בקשו לשור ולא נמצא, אלא ולא יכול יוסף להתאפק, (ט) למה, ליש גבור בבהמה ולא ישוב מפני כל (משלי ל ג), אפילו חספי שכתוב בו ויכלכל. אף לעתיד לבא משה מלחמה עתיד לעמוד מיוסף, ומשה העומד מיהודה קשה מסנו, שנאמר וגברתי את בית יהודה [ואת בית יוסף אושיע] (ויקרא יו): [ד' ד"א אליו יהודה. (י) זשה בני אם ערבת לרעך ונו', נוקשת באמרי פיך ונו', עשה זאת איפוא בני והנצל (משלי ו א ב ג). א"ל יוסף (יא) למה אתה מרבה דברים, מסתכל אני שיש גדולים ממך עומדין כאן ואינן מדברים, ואין ראובן גדול ממך, ואין שמעון ולוי גדולים ממך, ואינם מדברים, ואתה למה תרבה דברים, אמר לו מכל אלו אין אחד מהם חושש בו אלא אני בעצמי שאני ערב שנאמר אנכי אערבנו (נחלשית מע ט), וכן אמרתי לאבי שאם איני מביאו לך ומועמידו לפניך הרי אני חוטא לפניך בשני עולמות, בעולם הזה ולעולם הבא, שנאמר אם לא אביאנו אליך וחסאתי לאבי כל הימים (שם מד ג), לפיכך אני נותן נפשי עליו, למה בני אם ערבת לרעך ונו' :

[ה] ד"א ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני. (יב) א"ל ביה אתה מעביר עלינו, למה שאמרת לנו זאת עשו וחיו את האלהים אני ירא (נחלשית מע יח), אין אתה מתירא מן הקב"ה אלא אתה דומה לפרעה, שנאמר כי כמך כפרעה (שם מד יח), הוי ביה אתה מעביר עלינו, א"ל אין אתה דנני לא בדיני מלכות, ולא בדיני שמים, בדיני שמים מי שנמצא גונב משלם כפלים, שנאמר אם ימצא הגנב ישלם שנים (שמות כג ו), אם אין לו מה לשלם נמכר בגנבתו, בדיני מלכות נוספין כל מה שיש לו, אם בדיני מלכות אתה תופשינו, טול לך כל מה שבידינו, ואם בדיני שמים אם אין אנו יכולין לפרוע דמיו, הננו לך לעבדים, בי אדני, ביה אתה מעביר עלינו :

[ו] ד"א בי אדני. בנהג שבעולם מי שלוקח עבד ומצא אותו גנב מחזורו, וזה שנמצא גנב אתה מבקש לקנותו לעבד, חשוד אתה בדברים רעים, (יג) אם לשמשך אתה מבקשו, אני יודע לשמש יותר מסנו, אם למלחמה אתה מבקשו, אני יודע להלחם יותר ממנו, ישוב נא עבדך תחת הנער עבד לאדוני (נחלשית מע ג). ודבר נא עבדך דבר. (יד) אמר ר' ירמיה בן שמעיה, אמר לו אם אשמיע קולי דבר תבא

ה ערות ותקונים

מימיס לוננין ויפין ולא היתה זריה יכולה לשתות הימנה, בא אחד וקשר חבל וזימה בנימה משיחה במשיחה וזלה הימנה ושתה התחילו הכל דולין הימנה ושותין, כך לא זו יהודה מקשר ליוסף דבר על דבל עד שעמד על לבו, ע"כ. ומוצא המשל הזה במדרש חיות פרשה א' פסוק א' אות ח' אמר ר' חנינא לנכר עמוקה, ולפיטו בתנחומא המשל והגמול מנואר יותר: (ט) למה ליש גבור בבהמה ולא ישוב מפני כל אפילו מפני שכתוב בו ויכלכל. דרש ויכלכל עטרתיך כל כל, ובתנחומא הכרפס ויגש אות ג' איהא ויגש אליו יהודה זש"ה ליש גבור בבהמה ולא ישוב מפני כל מעשה זר' חנינא בן דוסא שראה את הארי ואמר לו אי מנך חגס לא הפעתיך שלא תראה בדרך ישראל, מיד זרח, רך אחרי ר' חנינא בן דוסא, אמר ליה נענית לך שקראתיך חגס וכן שבראך קראך גבור שנאמר ליש גבור. אמר ר' יהושע זר נחמיה מי הוא שרו של גור ארי, כך יוסף שור, שנאמר כבוד שורו הדר לו, ויהודה ליש שנאמר גור אריה יהודה, מי עמד כנגד השור הארי שנאמר ויגש אליו יהודה ע"כ: (י) זש"ה בני אם ערבת כו'. בזכ"ר ריש פל"ג ד"א בני אם ערבת לרעך זה יהודה, אנכי אערכנו, תקעת לור כפיך, מידי התקטנו, נוקשת באמרי פיך, אם לא הביאנו אליך, עשה זאת [איפוא] בני והנצל [לך התרפס ורכב רעך] לך והדבק בעשר רגליו וקבל מלטוה ואדעתו ויגש אליו יהודה, וע"ש במ"כ: (יא) למה אתה מרבה דברים כו', הרי אני חוטא בשני עולמות כו'. לזה המאמר כוון רש"י (ויגש מד לב) כי עבדך ערב את הנער ואם תאמר למה אני נכנס לתגר יותר משאר אחי, הם כלם מבחור ואני נחשדתי בקשר חוק להיות ממוזה ב' עולמות ע"ל: (יב) א"ל ביה אתה מעביר עלינו. וכן בזכ"ר פל"ג אות י' ביה את מעביר עלינו. ומוצא בערוך ערך ביאה כש ילמדנו ויגש ויאמר בי אדוני ביאה אתה מעביר עלינו למה אתה נוסל את בנימין לעבד אהנו מוכרט את אחיש לעבד לכך נחמיצנו להיות עבדים, אבל בנימין לא היה לו עסק בדבר זה, והביא ג"כ איזה מחמרים שהג' בהם זי"א, ובי"א בלשון יוני א"ל פי' עול ועיוות דין. עיין בערוך השלם ערך ביאה: (יג) אם לשמשך אתה מבקשו כו' אם למלחמה כו'. לזה המאמר כוון רש"י ויגש מד לב, ישב נא עבדך תחת הנער, נכד דבר אני מעולה ממנו לגבורה ולמלחמה ולשמש: (יד) אמר ר' ירמיה בן שמעיה. בזכ"ר פל"ג אות ו' אמר ר' ירמיה זר שמעיה דבר אני מוילא מפניס ומכניס דבר בנא ומכלה אחסכ. וזילקוס רמו ק"ז דבר

במצרים, ידבר נא, (טו) אין נא אלא מצרים, שנאמר התמכתי מנא אמן (מסו ג ח): באוני אדני. (טז) א"ל יכנסו דברי באוניך, שנים ממנו קמנים נכנסו לדרך גדול וההריבוהו, שנאמר ויקחו שני בני יעקב וגו' (בראשית לו ט), (יז) ואני כלנו כאן אם את מבקשים אין אנו משיירים נפש כאן: כי כמוך כפרעה. (יח) א"ל כשם שפרעה גדול כאן, ואתה שני לו, כך אבא גדול בארץ כנען, ואני שני לו, אמר נשבע אני אם אשלה חרבי מתערה בך אני מתחיל, ובפרעה אני מסיים, שנאמר ברול בברול יחד (משלי כו י), (יט) נאה לשניהם עומדין זה כנגד זה, (כ) נאה לומר מתנאה כנגד מלך, יהודה מלך, שכתוב בו יהודה גבר באחיו (יהושע טו ט), יוסף מלך שכתוב בו וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו (בראשית מח מג), לפיכך היו שניהם מנחין זה עם זה, לכך נאמר בי אדני:

[ז] ד"א כיון שראה יהודה ליוסף שאינו מתפיים התחיל לומר לאחיו [מה] אנו עומדים, מזה נתחיל ובפרעה נסיים, והם לא היו יודעים שיוסף מבין לשונם, שנאמר והם לא ידעו כי שומע יוסף (בראשית מח כג), כיון שראה יוסף כך, התחיל אומר להם בתחנונים ובלשון רכה, (כא) אמר להם איני רוצה לידע אלא לבנימן הזה, מי נתן לו עצה לנגוב את הנביע, שמא אתם-נתתם לו עצה לנגוב את הנביע, כיון ששמע בנימן כך, אמר לא הם נתנו לי עצה, ולא אני נגעתיו בגביע, אמר לו השבע לי, התחיל לישבע לו, ובמה נשבע לו, בפרישותו של יוסף אחי ממני, לא נגעתיו בו, ולא בשילות הצים שנשתלחו בו, שנאמר וישמחוהו בעלי הצים (בראשית מח כג), ולא בהפשמ שהפשימוהו, שנאמר ויפשימו את יוסף את כתנתו (סו לו כג), ולא בהשלכה שהשליכוהו לבור, שנאמר וישליכו אותו הבורה (סו סו כד), ולא במכירה שמוכרוהו לישמעאלים, ולא בטבילה שטבלו כתנתו בדם, שלא נתנו לי עצה, ולא נגעתיו בגביע, אמר יוסף מי יודיע לי שאתה נשבע על אחיך באמת, א"ל משמותן של בני אתה יכול לידע כמה אנו מחבבים שהוצאתי שמותן על מה שאירע לו, א"ל ומה שמותן של בניך, א"ל בלע ובכר ואשבל נרא ונעמן אחי וראש מפים וחפים וארד (בראשית מח כה). (כב) א"ל למה בלע, א"ל על ידי שנבלע אחי ממני, (כג) ובכר שהיה בכור לאמי, ואשבל שנשבה אחי, גרא שהיה גר באכסניא, נעמן (כד) שהיו דבריו נעימים. (כה) אחי שהיה אחי מאם, ואין לי אלא הוא. וראש שהיה גדול ממני. מופים שהיה צומד תורה מפי אבינו ומלמדה לי, והיו כל אחיו החורים ורועים והוא יושב אצל אבי ולומד ממנו המסורות מה שקיבל משם ומעבר. וחופים שנתחפה עד היום הזה.

הערות ותקונים

אני מוסיף מפי, ומכניס דבר בנה, ור"ל יצ"ר תבא במצרים: (טו) אין נא אלא מצרים, זה ליתא בנ"ר: (טז) א"ל יכנסו דברי באוניך. ק"ו הביא גם רש"י צפירושו עה"ל ולקוח התחומא כ"ו שלפניו: (יז) ואני כלנו כאן אם את מבקשים אין את משיירים נפש כאן. בנ"י מייבטק עשה המעתיק והעתיק סלע כאן אין אתי נפש כאן, והרב הגדול מהר"א יעלינעק צבית המדרש ז"ל 97 הליג סימן השאלה צעבור כי הלשון אינו מובן, אולם ל"ל ואנו כלנו כאן אם את מבקשים אין את משיירים נפש כאן: (יח) א"ל כשם שפרעה גדול כאן ואתה שני לו. וכן בנ"ר ס"ס מה פרעה מלך ואתה שני לו בצרף מצרים, כך אבא מלך בצרף כנען ואני שני לו, ואם שולף אתי את חרבי ממך אני מתחיל ובפרעה אני מסיים, ולזה כוון רש"י צפירוס התורה ד"ה כי כמוך כפרעה אם תקיטני אהרונ אוחף ואת אחיך: (יט) נאה לשניהם. בנ"י מייבטק צעוות נאה לשנים: (כ) נאה למלך מתנאה כנגד מלך. בנ"י מייבטק (צבית המדרש ז"ל 97) נאה למלך מתנאה כנגד יהודה מלך שכתב בו וירכב אותו במרכבת המשנה. הנאמר נלקח צחסר וכל"ל נאה למלך מתנאה כנגד [מלך] יהודה שכתוב בו [יהודה גבר באחיו, יוסף מלך שכתוב בו] וירכב אותו במרכבת המשנה וגו': (כא) אמר להם איני רוצה לידע אלא לבנימן הזה. מובא צילקוט וי"ג רמז קל"א ג"כ בהלכות תחומא, ובס' מנחת יהודה נדפס אלל בעלי תחום' על התורה בפ' וימשכו הביא את דברי התחומא: (כב) א"ל למה בלע. עד מופים שהיה לומד תורה וכו' שנים צילקוט ס"ס. ועיין זה בצנעון אחר בנ"ר סל"ד אות ח' ובגמרא סוטה דף לו, וע"ש בפרש"י ד"ה מופים מפורש במדרש ר' תחומא שסיה פיו כפיו יעקב אבינו שקיבל נפש. ובבר ע"כ, וכוון להמדרש תחומא כת"ו שלפניו כי נדפס ליתא זאת. ובתחומא נדפס אות ד' גוסף. זה דפוס מאתבוסה מן א"ל יש לך צנים, עד ושהיו פניו דומה לזר, וליתא דפוס קשטלנטיא דפוס וויניא, וליתא גם בנ"י שני של הקספאלרד: (כג) ובכר שהיה בכור לאמו: בנ"י מייבטק (צבית המדרש ז"ל 97) צעוות שהיה חסוד לאמו: (כד) שהיו דבריו נעימים, בנ"י מייבטק צעוות שהיו דבריו נעמס: (כה) אחי שהיה אחי מאם ואין לי אלא הוא.

(כו) ד"א חופים, שלא ראיתי בחופתו והוא לא ראה בחופתי. ד"א חופים שעד עכשיו אני מתאבל עליו הולך יוסף. וארד (כו) שהוריד את כלנו לכאן. ד"א וארד כי ארד אל בני אבל שאולה (בראשית לו נה). בבקשה ממך לא תוריד את אבא ביגון שאולה, וכן יהודה אמר כי איך אעלה אל אבי וגו' (שם מד נה). כיון ששמע יוסף לא יכול לכבוש רחמיו, שנאמר ולא יכול יוסף להתאפק וגו' (שם מה ה), ויתן את קולו בבכי וגו' (שם סג ג), ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף (שם סג ג), כיון שאמר להם אני יוסף (אחיהם) לא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו (שם), ר' אלעזר ב"ר שמעון בשם ר' אלעזר בן עזריה אמר (כח) וכיה אם יוסף שאמר להם אני יוסף, וידעו מה שעשו בו, לא יכלו לענות אותו, כשיבא הקב"ה (כט) להתווכח עם כל אחד ואחד מה הבריות ולומר לו מעשיו כמו שכתוב כי הגה ויצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחיו (עמוס ד יג) על אתת כמה וכמה שאין בריה יכולה לעמוד:

[ח] ד"א ויגש אליו יהודה. נגש להלחם עמו, (ל) ואין הלשון הזה אלא לשון מלחמה, שנאמר ויגש ויאב (וכל העם) [והעם] וגו' (ש"י יג). אמרו רבותינו כשהיה יהודה מתמלא חימה, (לא) היו שעירותיו עומדות ובוקעות את כליו, ויש אומרים (לב) שהיה נוטל אפונים של ברזל ונתנן לתוך פיו ומכסכם בה בהן וחמתו עולה, כך נאמר ויגש וגו'. (לג) (ויאמר בי אדוני בייה אתה מעביר עלינו, אתמול אמרת לנו את אחיהם הקטן תביאו אלי והביאנוהו, עכשיו נמלטה אותו, אין זו בייה): ויאמר בי אדני. כי עבדך ערב את הנער, (לד) אימתי פרע יהודה ערבותו בימי גלות, כיון שהיו ישראל באותה שעה בצרה, מה כתיב ויגש הפלשתי השכם והערב (ש"י י טו), מחרף ומגדף התחיל שאול מוציא כרוז והיה האיש אשר יכנו יעשרנו המלך וגו' (ש"י סג טו), ואתה מוציא כל מי שמחרף חייב מיתה, שנאמר ונוקב שם ה' מות יומת וגו' (ויקרא כד טו), והוא הרשע היה מחרף ארבעים יום (ש"י סג טו), אמר משה ומשלם לשנאיו אל פניו להאבירו (דברים יו), רשע שהוא עושה צדקה הקב"ה מורפה על פניו בעולם הזה כדי להאבירו לעולם הבא, ולצדיקים מניח צדקותיהם בעולם הבא, מה

הערות ותקונים

בכ"י רומי וכ"י רח"ס וכ"י פארמא וכ"י מינכטן הגי' אחי שלח היה לי אה מאמי אלף הוא: (כו) ד"א חופים שלח ראיתי בחופתו והוא לא ראה בחופתי. זה חסר בילקוט שם בשם התנחומא: (כו) שהוריד את כלנו כאן. בכ"י מינכטן בשם שהוריד את כלנו כאן: (כח) ומה אם יוסף שאמר לאחיו אני יוסף. כ"ה גם בכ"י רח"ס וכ"י פארמא וכ"י מינכטן אולם בכ"י רומי איחא לפני זה ואין נבהל אלף לשון מיחה שנאמר בלחות לחתך ואיך וגו', ואח"כ מתחיל ומה אם יוסף: (כט) להתווכח עם כל אחד ואחד. בכ"י רומי וכ"י רח"ס וכ"י מינכטן להוכיח לכל אחד ואחד, וככ"י פארמא להוכיח על אחד ואחד: (ל) ואין הלשון הזה אלף לשון מלחמה, בכ"י פל"ג אות ו' ר' יהודה אומר הגשה למלחמה המד"א ויגש ויאב והעם אשר עמו למלחמה, ומובא בילקוט יהושע רמז כ"ג בשם ב"ר, ובשמות שם ב"ר פל"ג, ופל"ג ב"ר פל"ג, גם מובא שם לשון הכתוב וכל העם יא' והעם כמו שחקתי בפנים: (לא) היו שעירותיו עומדות ובוקעות את כליו. בכ"י פל"ג אות ו' אמר ר' חנין בשם שהיה יהודה מעלה חמה היו שערות לבו בוקעות כליו ויואלות, ובתנחומא הגדפם ויגש אות ג' אמר ר' יודן כשהיה חמתו של יהודה עולה היו שתי שערות יואלות מתוך לבו וקורעות את גדויו: (לב) ויש אומרים שהיה נוטל אפונים של ברזל ונתנן לתוך פיו ומכסכם בהן וחמתו עולה. בכ"י שם והיה נותן עששיות של ברזל לתוך פיו ומזיזן כאבק. עיין ערוך ערך עשת והביא שם מחמרי רז"ל בגמרא עששיות של ברזל וכן הביא את דברי הב"ר ופי' חתיכה גדולה של ברזל. ובתנחומא הגדפם עם וכשהיה מבקש שתעלה חמתו היה ממלא אפונותיו של נחושא, ונוטל מהם ומכסכם בשניו וחמתו עולה, והוראת מלת אפונים העירני יידי הרב הנלשן הגדול המרה"ר ד"ר קהוטו"ל שהמלה פרכית ופירושה חתיכה וחלק של דבר מה, או פי' בפרסי גרעין (קערן), וא"כ אפונים פי' גרעיים: (לג) ויאמר בי אדוני בייה אתה מעביר עלינו. וכ"ה בכ"י רומי וכ"י רח"ס והסגרתו כי מיותר הוא, וכבר אמור למעלה ו' י' ה', וע"כ בהערה י"ב, וכן ליחא בכ"י מינכטן, ובכ"י רומי נוסף לפני זה ד"א ויגש כנגס לפייסו שנאמר ויהי בעלות הנחמה ויגש אליהו וגו'. והוא דברי ר' נחמיה בכ"י פל"ג אות ו' ר' נחמיה אומר הגשה לפיו המד"א ויגש בני יהודה אל יהושע (יהושע יד). ולדעתי היה כחוצ בתנחומא ד"א ויגש כנגס לפייסו שנאמר ויגשו בני יהודה אל יהושע, ד"א ויגש כנגס לתפלה שנאמר] ויגש אליהו הכהני וגו' כמו שהוא בכ"י שם: (לד) אימתי פרע יהודה ערבותו בימי גלות. עד כאן העתיק בכ"י מינכטן, ורסם כדליתא

עשה הרשע הזה שהיה מחרף ארבעים יום, (לה) ר' יצחק ור' לוי, ר' לוי אמר על ידי שהלכה ערפה אמו עם חמותה ארבעה מילין [פרעה לה הקב"ה] והעמיד הקב"ה ממנה ארבעה גבורים, שנאמר את ארבעה אלה יולדו להרפה בנת (ש"ג כ"א כ"ב). ר' יצחק אמר ארבעים פסיעות הלכה עמה, לפיכך נתן לה הקב"ה שכרה ונתן לה גלית, והיה מחרף לפני הקב"ה ארבעים יום, שנאמר ויחיצב ארבעים יום (ט"ז י"ט), (ל) אמר ישי לודו בנו, הרי השעה קציים אותו הערבות של זקינך שערב את בנימין מיד אביו, שנאמר אנכי אערכנו, אלא לך והוצא אותו מערכותו, שנאמר ואת אחיך תפקוד לשלום ואת ערבתם תקח (ס"ט ס"ט), ואין ערובתם אלא ערבות, מה עשה דוד, הלך לקיים את הערבות, והרג את גלית, א"ל הקב"ה חייך כשם שנתת את נפשך על שאול, שהוא משבטו של בנימין, כשם שעשה יהודה זקינך על בנימין, שנאמר ועתה ישב נא עבדך תחת הנער עבד לאדוני וגו' (בבב"ב מד ג), כך אני גותן בית המקדש בנבולך, ובגבול בנימין, ומנין שהיה בית המקדש בחלקו של בנימין, ובחלקו של יהודה, שכתוב אחד אומר בנימין זאב ישרף בכקר יאכל עד (ס"ט ס"ט), זה תמיד של שחר, ולערב יחלק שלל (ס"ט), זה תמיד של בין הערבים, וכתוב אחד אומר יפה נוף מישוש כל הארץ (הג"ה ס"ט), ולא עוד אלא חייך שכל השבטים גולים, ושבט יהודה ובנימין. אינן גולים עמהם, למה ששני השבטים האלו הם האמינו בי וקדשו את שמי בים עם משה. אמר ר' אבא בר כהנא בשם ר' לוי כיון שנבקע הים לישראל היה בו שיט והיה שבט ראובן אומר לשבט שמעון ממיים יצאת ולמיים אתה בא, שנאמר סבבני בכחש אפרים של ובכרמה בית ישראל וגו' (י"ט י"ט), מה עשו שבט יהודה ובנימין, קדשו שמו של הקב"ה, שנאמר שם בנימין צעיר רודם שרי יהודה רגמתם וגו' (הג"ה ס"ט כ"א): ד"א בי אדני אדוני שאול, ונאמר אל אדני, ועתה ישב נא עבדך וגו'. (ל) א"ל הקב"ה הרי ריפתה עתה מן הכח הראשון ודברת תחנונים, חייך אעפ"כ שאמרת וריב לה' עם יהודה (ס"ט י"ט), אלא הנון אני וארחם עליך, שנאמר כי לא לעולם אריב (ישעי' מו), ואין עולם אלא יהודה, שנאמר ויהודה לעולם תשב (ויאל' ד ט):

[מ] ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף (בבב"ב מו כ"א). (לה) זש"ה זאב ושלח ירעו כאחד וגו' (ישעי' ס"ט כ"א). בא וראה שכל מה שהכה הקב"ה בעולם הזה, מתרפאין לעולם הבא, (ל"ט) העורים מתרפאין, שנאמר אז תפקחנה עיני עורים (ש"ס ל"ט), והפסחים מתרפאין, שנאמר אז ידלג כאיל פסח (ש"ס ט"ו), (כ"ב) ואלמים מתרפאין, שנאמר ותרון לשון אלם (ש"ס) הכל מתרפאין, (מ"א) אלא כשארם הולך כך הוא בא, (מ"ב) הולך עור ובא עור, הולך חרש ובא חרש, הולך פסח ובא פסח, הולך אלם ובא אלם, (מ"ג) כשם שהולך לבוש כך בא לבוש, שנאמר תתהפך כדומר חותם

הערות ותקונים

„כדליתא בתנומא“: (לה) ר' יצחק ור' לוי ר' לוי אמר כו'. במדרש רות רבה פ"ג אות כ' ר' גריסה בשם ר' יצחק מ' פסיעות הלכה ערפה עם חמותה ונתלה לבנה ארבעים יום שנאמר ויגם הפלגתי השכם והערב [ויחיצב ארבעים יום] (שמואל א' י"ז) ר' יודן בשם ר' יצחק ד' מילין הלכה ערפה עם חמותה ועמדו ממנה ד' צברים שנאמר ארבעת אלה יולדה לבהרה בנת (ש"ג כ"א כ"ב). (לו) אמר ישי לודו. מובא בילקוט שמואל רמז קכ"ז בשם התנומא: (לז) א"ל הקב"ה הרי ריפתה עתה מן הכח הראשון, ובכ"ה ר"ה"ה הרי ריפת עליך מן הכח הראשון, ובכ"ה רומי א"ל אתה ריפתה עכשיו מן תוכחה הראשון, ובכ"ה פארמא הרי ריפת עכשיו מן הכח הראשון: (לח) זש"ה זאב ושלח ירעו כאחד ז"ל ודלג שכל מה שהכה הקב"ה. נשנה בצ"ר ריש פ"ה ומובא בילקוט שמואל ריש רמז ק"מ. וסוף המאמר זאב זה בנימין מובא ג"כ בילקוט ויגם רמז קכ"ז ובילקוט ישעי' רמז ס"ט בשם צ"ר. ומכאן הושתקו כל המאמרים עד סוף בהגהות הגדלים ויגם אות ח': (לט) העורים מתרפאים והפסחים מתרפאין. בגדלם קצר המספר בלשוננו ויש לתקן ע"פ התנומא כ"ה שלנו: (מ) „ואלמים מתרפאין“ המלת האלה נשמטו בצ"ר שם, ומובא לנכון בילקוט שמואל שם בשם צ"ר: (מ"א) וכשה שאדם הולך כך הוא צ"ה. עיין סנהדרין דף ט"א: (מ"ב) הולך עור ובא עור. בצ"ר חסר הולך פסח ובא פסח, ומובא בילקוט שמואל בשם צ"ר, ובגדלם חסר הולך אלם ובא אלם, ובמקום הולך פסח ובא פסח גורם שם הולך חגר ובא חגר. ור"תי צ"ה חואר שכתב ופה במדרש חסר חגר ובא חגר נגד ידלג כאיל פסח ובתנומא מוזכרו עכ"ל, אולם מאשר הבאתי איש חסר כלל, רק בהגהות הגדלים היגם חגר במקום פסח. ובכ"ה מייבטן קצר המעתיק ואינו חושב רק הולך עור ובא עור, וכן כולם" קצר המעתיק בלשוננו: (מ"ג) כשם שהולך לבוש כך הוא צ"ה שנאמר

ויתיצבו כמו לבוש (פ"ב לה יד), (מד) כמי אתה למד משמואל, כשהעלה אותו שאול
 מה אמר לאשה, אמר לה מה את רואה, ותאמר איש זקן עולה והוא עומה מעיל
 (ש"ל כה יד), שכך היה לבוש, שנאמר ומעיל קמן תעשה לו אמו (ש"ל כה יט), ולמה
 כשאדם הולך כך הוא בא, (מה) שלא יאמרו רשעי עולם משמתו ריפא אותו הקב"ה,
 ואחר כך הביא אותן, כמדומה שאין אלו אותן אלא אחרים הם, אמר הקב"ה אם כן
 יעמדו בשם שהלכו, (מו) ולאחר כך אני מרפא אותם, שנאמר לפני לא נוצר אל
 (ישעי מג י), ואחר כך אף החיות מתרפאות, שנאמר זאב וטלה ירעו כאחד וגו' (ש"ל כה כט),
 (כו) ומי שהביא מכה על הכל אינו מתרפא, שנאמר ונחש עפר לחמו (ש"ל כה ס), ולמה
 שהביא את הכל לעפר: ד"א זאב וטלה ירעו כאחד, זאב וזרע בנימין, שנאמר בנימין
 זאב ימרף (נחש"ט מט כ), וטלה אלו השבטים, שנאמר שה פוזרה ישראל וגו' (ישעי כ"ו),
 ירעו כאחד, אימתי כשריר בנימין עמהם, והיה יעקב אומר לא ירד בני עמכם
 (נחש"ט מט נח), כיון שהגיע השערה יירד עמהם, היו מביצין אותה ומשמרין אותה, וכן
 יוסף וישא עיניו וירא את בנימין אחיו בן אמו וגו' (ש"ל מג כט), אריה זה יהודה,
 שנאמר גור אריה יהודה (ש"ל מט ט), בכרך זה יוסף שנאמר בכור שורו הדר לו
 (דברים לג י), יאכל תבן שנמצאו אוכלים כאחת, שנאמר וישבו לפניו הככור כבכורתו
 (נחש"ט מט ג) לפיכך ואת יהודה שלח לפניו:

[י] ואת יהודה שלח]. (מח) אמר הכתוב וסרה קנאת אפרים (ישעי י"ג), לפי שהיה
 יעקב אבינו סבור שיהודה הרג את יוסף, לפי שהביא לו את הכתנת,
 שנאמר ויכירה ויאמר כתנת בני חיה רעה אכלתו (נחש"ט לו ג), ואין חיה רעה אלא
 אריה והיה יעקב אומר לו אתה טרפת אותו, ואתה עתיד לטרוף לאחיו, לא טרפתה
 אותו אלא מן הקנאה, מיד ויקרע יעקב שמלותיו וגו' (ש"ל לו ג): כי ארד אל בני אבל
 שאולה (ש"ל טו ט), מהו אבל שאולה, שמא אני מת במיתת הרשעים בעולם הזה ולעולם
 הבא, למה שהבטיחני הקב"ה שיהא נותן לי שנים עשר שבטים, והרי מת אחד
 מהם, שמא לא זכיתי בהם ואני מת בשני עולמות, לכך אמר כי ארד אל בני אבל
 שאולה. רצונך לידע כשראה אותו שהוא חי מה אמר, ויאמר ישראל אל יוסף אמרתה
 הפעם (ש"ל טו ז), ומה ראה לומר אמרתה הפעם, אלא אמר כשבאו ואסרו לי מת
 יוסף, אמרתי אני מת בשני עולמות, עכשיו שראיתי שאתה חי אני מבושר שאיני
 מת, אלא פעם אחת, אמרתה הפעם: ויבך אותו אביו (ש"ל לו ז), מה כתיב אחריו,
 והבדנים מכרו אותו אל מצרים (ש"ל טו ו), אמר הקב"ה ליהודה אין לך בנים, לכך אין
 אתה יודע מה צעון של בנים, והשעירה את אביך ואמרת לו מת בכך, הו"ך שתפול
 אשה ותקבור את בניך, כדי שתדע צעון של בנים, מה כתיב אחריו, ויהי בעת

הערות ותקונים

תהפך כחומר חוהם ויתיצבו כמו לבוש. ב"ר חסר הסיוס מן הכתוב ונמלא לנכון בילקוט שמואל בשם
 ז"ל, ועיין קה"ל פ"ה צ"ב צרנות הטובה א"ל ה"אך חינוך אחיו, א"ל לבושין בו' כתיב תהפך כחומר
 חוהם ויתיצבו כמו לבוש כמות היורדה עם אדם בשלם הוא לשאלו היא צאה עמו לעתיד לבא. וזכירונתו
 כלאים פ"ס ה"ב (דף לב ע"ב) ומוכח בילקוט ח"ב רמז תתקכ"ד ח"י בשם ר' יונה [ובירושלמי הני' בשם ר' מן
 כמות היורדת בו] האדרת היורדת עם האדם לשאלו היא צאה עמו מ"מ תהפך כחומר חוהם ויתיצבו כמו לבוש:
 (מד) ממי אהה למד משמואל. עיין ב"ר תואר שכתב אף כי שמואל עלה ע"י בעלת אוב ומה ראה ממששה
 אוב אל התחיה העתידה, וכן עלה בחוק י"ב חודש ואולי בזמן קצר כזה לא נקדע המעיל, והראה דהמדרש
 סובר ששמואל עלה ע"י הסס ויתכרך ולא ע"י בעלת אוב וכדעת רבי סעדיה גאון ורבי האי גאון, והקב"ה
 החיירו כעין תחיים העתידה כדי שגיד לשאלו המולאות אותו ולכן נכבסה האהה בראותה אותו, ושפיר
 ילפינן מזה א"ן תהיה תחיה העתידה: (מה) שלא יאמרו רשעי עולם כו'. ב"ר שם שלא יאמרו כשהס
 חיים לא ריפאן משמתו ריפאן הקב"ה ואח"כ הביאן דומה שאין אותן אלא אלו אחרים הם, מלת רשעי
 עולם השמיעו ב"ר ומוכח בילקוט שמואל בשם ז"ר. ובגלפס שלא יאמרו הרשעים האחרים-המות ואחרים
 החיה: (כו) ולאחר כך אני מרפא אותם שנאמר לפני לא נוצר אל. עיין בחדושי הרד"ל ב"ר שם. ובכ"י
 מייבטן חסר הסיוס שנאמר לפני לא נוצר אל. ששמש ע"י המעתיק (כו) ומי שהביא מכה על הכל אינו
 מתרפא. עיין ב"ר פ"כ אות ה', אמר ר' לוי לפתול לבא הכל מתרפאין חוץ מן הנחש שנאמר ונחש עפר
 לחמו: (כה) אמר הכתוב וסרה קנאת אפרים. ההתחלה מזה המאמר מוכח ב"ר שם פ"ה אות ב',
 וחסר

היהו וגו' (בראשית נח ב), וכתוב וימת ער ואונן (שם מו יג), וכל אותן השנים שהיה יוסף חוץ כאביו היה דעתו של יעקב על יהודה, מנין אתה למד שבנימין, שאמר יהודה ליוסף כי עבדך ערב את הנער (שם מד לב), וכיון שנתן דעתו על בנימין ונתורע יוסף, נמצא יהודה נקי, שנאמר וסרה קנאת אפרים וגו', לכך ואת יהודה שלח לפניו וגו' :

[י"א] [ואת יהודה שלח]. (כ"ט) זש"ה הנה אנכי שולח לך מלאכי ופינה דרך לפני וגו' (מלאכי ג ב). בא וראה כל מה שאירע ליוסף אירע לציון, ביוסף כתיב וישראל אהב את יוסף (בראשית לו ג), ובציון כתיב אהב ה' כל שערי ציון (תהלים סו ב), ביוסף כתיב וישנאו אותו (בראשית לו ד), בציון כתיב נתנה עלי בקולך על כן שנאתיה (ירמיה יב ח), ביוסף כתיב והנה אנהנו מאלמים אלומים (בראשית לו ז), ובציון כתיב בא יבא ברנה נושא אלומונים (תהלים קלו ו), ביוסף כתיב ויאמרו לו אחיו המלוד תמלוד עלינו (בראשית לו ח), ובציון כתיב אומר לציון מלך אלהיך (ישעיה כג ז), ביוסף כתיב ויהלום יוסף הלום (בראשית סו ט), ובציון כתיב בשב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים (תהלים קלו ו), ביוסף כתיב הבוא נבא אני ואמך להשתחוות לך ארצה (בראשית סו י), ובציון כתיב אפים ארץ ישתחוו לך ועפר רגליך ילחכו (ישעיה מט כג), ביוסף כתיב ויקנאו בו אחיו (בראשית סו יב), ובציון כתיב קנאתי לירושלים קנאה גדולה (זכריה ח ב). ביוסף כתיב לך נא ראה את שלום אחיך (בראשית סו יד), ובציון כתיב ודרשו את שלום העיר (ירמיה כט ז), ביוסף כתיב ויראו אותו מרחוק (בראשית סו יח), ובציון כתיב זכרו מרחוק את ה' (ירמיה נא ט), ביוסף כתיב ויתנבלו אותו להמיתו (בראשית סו טז), ובציון כתיב על עמך יערימו סוד (תהלים פג ד), ביוסף כתיב ויפשימו את יוסף (בראשית סו כג), ובציון כתיב והפשימוך את בגדיך (יחזקאל כג טו), ביוסף כתיב וישליכו אותו הבורה (בראשית סו כד), ובציון כתיב צמתו בבור חיי (איכה ג כג), ביוסף כתיב והבור רק אין בו מים (בראשית סו טז), ובציון כתיב [ובבור] אין מים כי אם טיף (ירמיה לח ו), ביוסף כתיב וישבו לאכל לחם (בראשית סו כה), ובציון כתיב אשור לשבוע לחם (איכה ס ו), ביוסף כתיב וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור (בראשית סו כח), ובציון כתיב (והעלה עבד מלך הכושי את ירמיה וגו') [וימשכו את ירמיהו בחבלים ויעלו אותו מן הבור] (ירמיה לח יג), ביוסף כתיב ויקרע יעקב שמלותיו וישם שק במתניו (בראשית סו לד), ובציון כתיב ויקרא [אדני] ה' צבאות ביום ההוא לבני ולמספד ולקרחה ולחגור שק (ישעיה כג יג), ביוסף כתיב וימאן להתנחם (בראשית סו לה), ובציון כתיב אל תאיצו לנחמני (ישעיה כג ד), ביוסף כתיב והמדנים מכרו אותו אל מצרים (בראשית סו לו), ובציון כתיב ובני יהודה ובני ירושלים מכרתם לבני היונים (יואל ד ו). כל הרעות שאירעו ליוסף אירעו לציון וכן המובות, נאמר ביוסף יהיה יוסף יפה תואר ויפה מראה (בראשית לו ז), ובציון כתיב יפה גוף משוש כל הארץ (תהלים מה ג), (ב) ביוסף כתיב ויהי ה' את יוסף (בראשית סו כא), ובציון כתיב והיה עיני ולבי שם כל הימים (מ"א ט ג), ביוסף כתיב איננו גדול (בראשית סו ט), ובציון כתיב ה' בציון גדול (תהלים צו ב), ביוסף כתיב ויש אליו חסד (בראשית סו כא), ובציון כתיב זכרתי לך חסד נעורייך (ירמיה כג ב), ביוסף כתיב ויגלה ויהלף שמלותיו (בראשית מ"א יג), ובציון כתיב אם רחץ ה' צואת בני ציון (ישעיה ד ד), ביוסף כתיב רק הכמא אנדל ממך (בראשית סו ט), ובציון כתיב יקראו לירושלים כמא ה' (ירמיה ג י), ביוסף כתיב וילבש אותו בגדי שש (בראשית סו מג), ובציון כתיב עורי עורי לבשי עורך ציון (ישעיה כג ב) ביוסף כתיב ואת יהודה שלח לפניו (בראשית מו כח), ובציון כתיב הנני שולח מלאכי ופינה דרך לפני (מלאכי ג ב) :

הערות ותקונים

והסר עיקר הדרשה וקלר המעתיק שם בלשונו, ישן כי העתיק גם זה מן התחומא ומכך המעתיק על המבואר בתחומא בלריות, וכן מובא בתחומא הדרשם אות ס' : (כ"ט) זש"ה הנה אנכי שולח לך מלאכי וגו' זכ וראה כל מה שאירע ליוסף אירע לציון. מובא בילקוט מלאכי רמז תקפ"ט בשם התחומא. וכן נשנה בדרשם ויגש אות ו' : (ב) ביוסף כתיב ויהי ה' את יוסף ובציון כתיב והיה עיני ולבי שם כל הימים ביוסף כתיב איננו גדול ובציון כתיב ה' בציון גדול. זה נשמש בדרשם, וכן חסר בילקוט מלאכי ס' למד

[יב] ד"א ואת יהודה שלה לפניו אל יוסף להורות לפניו. מהו, (גא) אמר ר' נחמיה להתקין לו בית תלמוד שיהא שם מורה תורה, שיהו השבטים הונים תורה, תדע לך שהוא כן, כיון שהלך לו יוסף מאצלו היה יעקב יודע באיזה פרק פירש ממנו, שהיה שונה אותו, כיון שבאו אחי יוסף ואמרו לו עוד יוסף חי ויפגלו לבו שלא היה מאמין בו, שנאמר כי לא האמין להם (נלאש' מה טו), נזכר יעקב באיזה פרק פירש ממנו יוסף, (גב) אמר להם נתן לכם סימן באיזה פרק פירש ממנו יוסף, אמר יעקב בלבו יודע אני שבפרק עגלה פירש ממנו יוסף, אמר להם אמרו באיזה פרק פירש ממני ואמין לכם, אף יוסף נזכר באיזה פרק פירש ממנו, מה עשה יוסף נתן להם עגלות, שנאמר ויתן להם יוסף עגלות (סג טז כח), ללמדך שבכל מקום שהלך היה עוסק בתורה, כשם שהיו אבותיו, ועד עכשיו לא ניתנה התורה, והרי כתיב באברהם וישמר משמרת מצותי חקותי ותורותי (סג טו ט), (גג) ומהיכן למד אברהם את התורה, (גד) ר' שמעון בן יוחי אומר נעשו לו שתי כליות (גה) כשתי כדים שלמים, והיו נובעות תורה, ובמין שכן הוא אומר אף לילות יכרונו כליותיו (האליס טו ז), (גו) אמר ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן בן אלעזר איש הביירה אפילו עירובי תבשילין היה יודע אברהם אבינו, שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו' (נלאש' טו ט), (גז) ובן ג' שנים הכיר אברהם לבוראו, שנאמר עקב, שכל ימיו של אברהם היו מאה ושבעים והמש, מכאן אתה למד שבן ג' שנים הכירו, והיה משמר אפילו דקדוקי תורה והיה מלמד לבניו, שנאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' (סג יט ט), א"ל הקב"ה אתה למדת את בניך תורה בעולם הזה, ולעולם הבא אני בכבודי אלמד את התורה, שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך (ישעי' נד יג): חסלת פרשת ויגש

פרשת ויחי

[א] ויחי יעקב בארץ מצרים וגו' (נלאש' מז כח). (א) למה פרשה זו סתומה מכל פרשיות, אלא כיון שמת יעקב התחיל השעבוד על ישראל. ומעם אחר שבקש לגלות את הקץ הימין וגסתם ממנו. ומעם אחר שמתם ממנו כל צרות שבעולם:

הערות ותקונים

(גא) אמר ר' נחמיה להתקין לו בית תלמוד. בתנחומא הנדפס אות י"א מובא כל המאמר הזה כמו שהוא לפנינו והשמים המלות, "אמר ר' נחמיה". וזה המאמר כוון רש"י צפירושו על התורה (ויגש מז כח) ומדרש אגדה טו. ובבב"א פ"ה אות ג' ר' חנינא ברבי חנינא, חד אמר להתקין לו בית דירה, וחד אמר להתקין לו בית ועד טו, יש להקין של"ר ר' חנינא ברבי דר' אחא ורבי נחמיה, וצילקום ויגש כמו ק"ב ר"א ואת יהודה של לפניו אמר ר' נחמיה להתקין לו בית תלמוד טו העתיק כל הלשון כמו שהוא בתנחומא כ"י שלפנינו. ולדעתו גם המאמר הזה נוסף אל המדרש צ"ר מן התנחומא, וכבר נדרש להעלה במדרש צ"ר פ"ד בענין העגלות ששלח: (גב) אמר להם נתן לכם סימן. לזה המאמר כוון רש"י בפ' עה"ת ויגש מה כז: (גג) ומהיכן למד אברהם את התורה. עיין צ"ר ריש פס"א: (גד) ר' שמעון בן יוחאי אומר. ובב"א פ"ה אות ג' ר' שמעון אומר, וכן נוסף בבב"א טז ר' לוי אמר מעלמנו למד תורה שנאמר מדרכיו ישבע סיג לב ומעליו איש טוב, ונוסף מן התנחומא הנדפס: (גה) כשני כדים שלמים. ל"ל של מים, ונתהברה המלה: (גו) אמר ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן בן אלעזר איש הביירה. ובב"א רומי וכו' רח"ס, ובבב"א טז ר' יונתן שר הביירה, והשאר חסר. ובתנחומא הנדפס נשמע כל המאמר עד והיה מלמד את בניו, ובב"א מיכנען אמר ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן, והמגלות "בן אלעזר איש הביירה" חסר, ובב"א פארמא חסר ג"כ ושם הגי' אמר ר' שמואל משמר היה אברהם אפילו דקדוקי תורה: (גז) ובן ג' שנים הכיר את בוראו. עיין לעיל ריש פ' לך ועיין טז בהערה ח' ובבב"א נוסף בן כמה שנים הכיר אברהם את בוראו, בן מ"ח שנה הכיר את בוראו, ריש לקיש אמר בן שלש שנים דכתיב עקב מין עק"ב:

(א) למה פרשה זו סתומה מכל פרשיות. נראה בבב"א ריש ויחי, ומובא גם בלקח טוב, ולדעתו גם זה נעתיק אל המדרש צ"ר מתוך התנחומא. וכן העירוני בהערות שלי למדרש לקח טוב הערה י"ה, ונולאתי גם בהרד"ל פעד לדברי כי גם הוא כתב בצוה א' כל הפרשה זו הועתקה מן התנחומא ואינה מן הבב"א כאשר הלשון ניכר. ולדעתי גם מסדר התנחומא הנדפס הוסיף זה מן התנחומא כ"י שלפנינו. ובגדפס השמים החסלת המאמר מאותו א' והחל להעתיק מאותו צ' שלפנינו. וכן מובא מאמר זה בילקוט רמז